

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ

Розвиток ринкової національної економіки країни тісно пов'язаний з міжнародними економічними відносинами. Тому вітчизняні суб'єкти господарювання активно беруть участь у зовнішній торгівлі, а їх позитивні результати впливають не лише на стан та доходи власників, але й формують економічний потенціал всієї країни. Під час дослідження охарактеризовано основні показники зовнішньої торгівлі та обґрунтовано вплив операцій експорту й імпорту на економічний розвиток України, зокрема на показник валового внутрішнього прибутку країни. На підставі цього, враховуючи негативні тенденції зміни валютних курсів, розглянуто види валютних ризиків, що супроводжують зовнішньоекономічні операції, та ідентифіковано межі доцільності застосування методів управління валютними ризиками. Також під час дослідження систематизовано методи управління валютними ризиками, розглянуто переваги їх застосування для діяльності підприємства та проаналізовано стан і готовність фінансового ринку України до забезпечення належних умов для функціонування системи управління валютними ризиками на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: методи управління ризиками; зовнішня торгівля; експорт; імпорт; валюта; валютні ризики.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки передбачає відкриття нових можливостей для вітчизняних суб'єктів господарювання та їх інтеграцію в міжнародний простір. Однією з форм економічної діяльності є зовнішня торгівля, зокрема, операції експорту та імпорту. Роль зовнішньоекономічної діяльності як зовнішнього фактора економічного зростання в сучасних умовах розвитку постіндустріальної економіки постійно підвищується, посилюється її вплив на соціально-економічний розвиток не тільки країни, але й кожного суб'єкта господарювання.

З 1 січня 2016 р. вступила в дію торговельна частина Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що означає доступ до найбільшого ринку світу, який налічує 500 млн. споживачів [9].

Всі переваги від приєднання до зони вільної торгівлі та поступової інтеграції на європейський ринок товарів і послуг вітчизняні підприємства не зможуть отримати, поки не стабілізується ситуація на валютному ринку України. Застосування окремих методів управління валютними надходженнями та витратами дозволить суб'єктам господарювання на певному етапі здійснювати ефективну зовнішньоекономічну діяльність. Таким чином, це дозволить отримувати нові економічні вигоди та створить можливість покращання інвестиційного клімату й конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу, що допомагатиме країні ефективно інтегруватися у світову економіку.

Метою дослідження є обґрунтування ролі зовнішньої торгівлі для економічного розвитку держави в умовах складної валютної ситуації та характеристика методів управління валютними ризиками, що забезпечують стабільність та зменшують вплив волатильності іноземної валюти на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання.

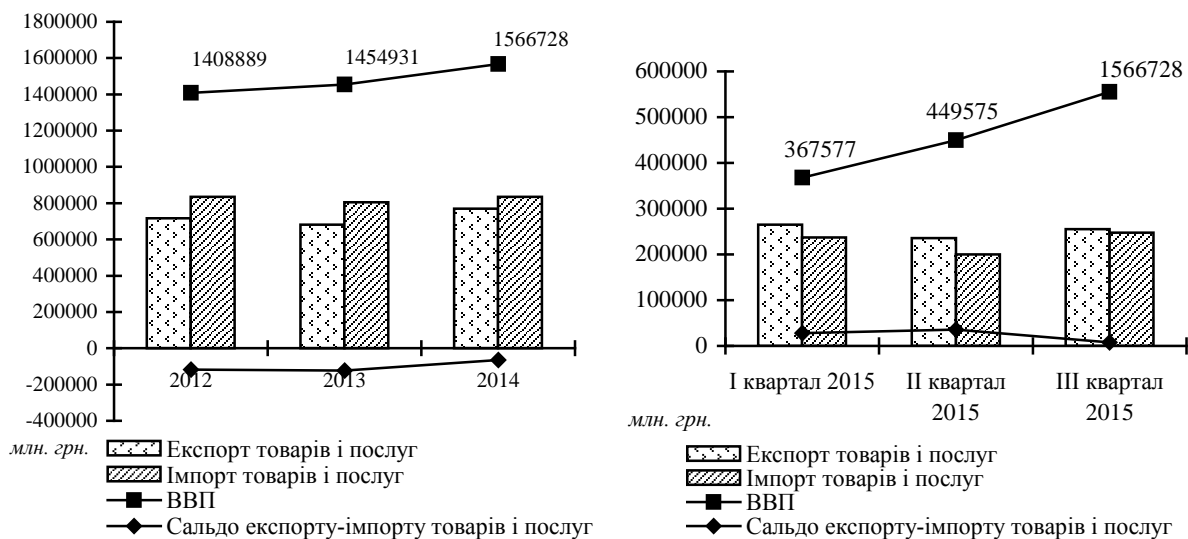
Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній літературі проблему управління діяльністю суб'єктів зовнішньої торгівлі порушували у працях такі відомі науковці, як: В.Г. Бабенко, А.В. Безп'ятов, В.Вітлінський, Л.Б. Долінський, В.І. Міщенко, Л.О. Примостка, Л.В. Репа, О.М. Сохацька та інші. В закордонній економічній практиці науковці: О.Н. Болотіна, І.А. Бланк, А.Є. Глазирін, В.М. Гранатуров, Є.В. Іода, Ю.В. Іода, Н.Іващук (Natalia Iwaszczuk), В.А. Куліков, Дж.Маршалл, Л.Л. Мешкова, І.Мічула (Ireneusz Miciuła), Я.Орловська-Пужьо (Jadwiga Orłowska-Puzio), П.Ю. Серіков, Г.В. Чернова, А.С. Шапкін, Д.Шлівінські (Daniel Śliwiński), І.Є. Юдін, свої наукові праці присвятили вирішенню проблемних питань, пов'язаних з методами управління ризиками суб'єктів господарювання.

Враховуючи економічне становище України, нові перспективні напрями розвитку та інтеграцію діяльності вітчизняних підприємств у міжнародне співтовариство, потребують розгляду окремі питання, пов'язані з управлінням валютними ризиками.

Викладення основного матеріалу. В умовах міжнародної інтеграції зовнішня торгівля набуває якісно нових рис та вимагає розширення спектра діяльності як окремих господарських одиниць, так і країни в цілому. Розвиток зовнішньої торгівлі відіграє значну роль у формуванні стабільної та конкурентоспроможної національної економіки. Міжнародний обмін товарами та послугами дозволяє здійснювати раціональне використання факторів виробництва (капіталу, праці, землі, підприємницьких здібностей) на рівні окремих економічних систем. Це підтверджував ще Адам Сміт, пропонуючи аргумент за вільний міжнародний обмін: «правило поведінки кожного розсудливого господаря родини – ніколи не намагатися робити вдома те, виробництво чого коштуватиме йому дорожче, ніж купівля» [8]. Таким чином, зовнішня торгівля може стати одним зі способів фінансування економічного розвитку. Для України, враховуючи складний економічний стан та необхідність здійснення трансформацій у сфері економіки, зовнішньоекономічна діяльність є важливим та перспективним напрямом розвитку в контексті міжнародної інтеграції.

Для обґрунтування впливу зовнішньої торгівлі на економічний розвиток держави порівнюємо основні економічні показники (обсяги операцій експорту та імпорту, зовнішньоторговельний оборот, валовий внутрішній продукт (ВВП)) у період нестабільної валютної ситуації. Вибір показника ВВП зумовлений тим, що він найбільше характеризує загальне економічне становище країни та на нього опосередковано впливають обсяги зовнішньоекономічних операцій, зокрема зовнішньоторговельний баланс. Адже, відповідно до даних Державної служби статистики [4], ВВП розраховується за категоріями кінцевого використання, тобто є сумою споживчих витрат, приватних валових інвестицій, державних витрат та чистого експорту (різниці між експортом та імпортом).

На рисунку 1 наведено динаміку операцій експорту та імпорту і показник ВВП України за період з 2012 до 2015 (I–III квартали) рр.

Джерело: побудовано на підставі аналізу даних Державної служби статистики України [4]

Рис. 1. Динаміка операцій експорту та імпорту і показник ВВП України за період з 2012 до 2015 рр.

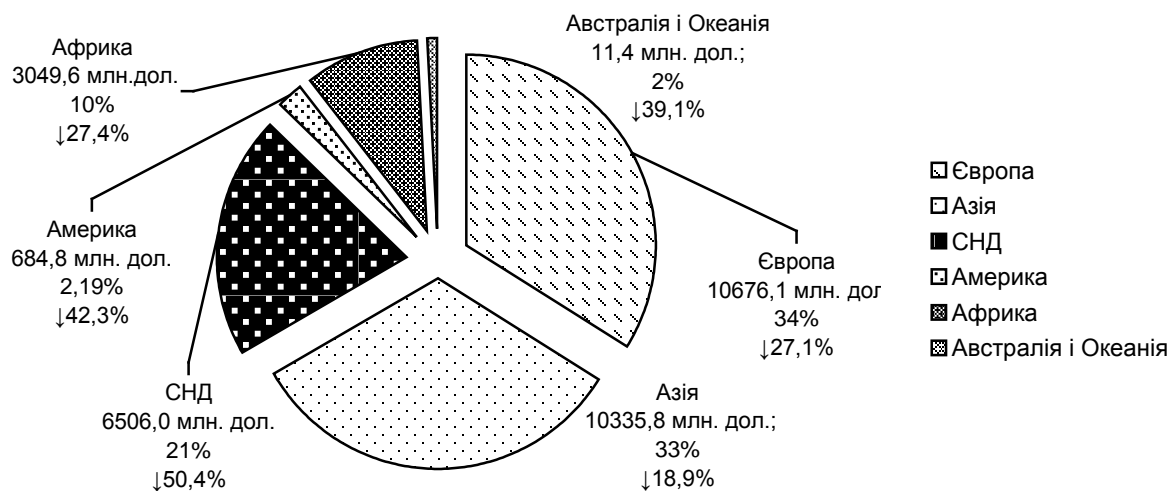
Таким чином, як показав аналіз досліджуваних показників економічного розвитку України, зовнішня торгівля, починаючи з 2015 р., позитивно впливає на ВВП. Адже сальдо операцій експорту та імпорту має додатне значення, що означає перевищення обсягів експорту над обсягами імпорту і характеризує зростання економічного потенціалу країни в цілому.

В 2012–2014 рр. спостерігався приріст ВВП – відповідно 7 %, 3,3 %, 7,7 % – однак у структурі зовнішньої торгівлі переважав імпорт товарів і послуг, що негативно позначилося на ВВП.

Враховуючи спрямованість економіки України на міжнародний європейський ринок, доцільно проаналізувати також географічну структуру експорту та імпорту товарів і послуг з метою прогнозування можливостей, перспектив, що відкриваються перед вітчизняними суб'єктами господарювання.

За даними незалежних досліджень, саме лише впровадження Угоди про асоціацію/ПВЗВТ дасть приблизно 6 % додаткового приросту ВВП у середньостроковій перспективі, тоді як зростання добробуту українців очікується на рівні 12 %. При цьому досягнення можуть бути значно більшими, якщо Україна дійсно впровадить реформи, передбачені Угодою, оскільки вони покращать підприємницький клімат і сприятимуть залученню іноземних інвестицій та передачі технологій [9].

Оцінки експертів є досить позитивними, незважаючи на негативні тенденції скорочення обсягів експорту товарів і послуг з України. На рисунку 2 наведено географічну структуру операцій експорту вітчизняних суб'єктів господарювання.

Джерело: побудовано на підставі аналізу даних Державної служби статистики України [4]

Рис. 2. Географічна структура експорту товарів і послуг з України за січень–листопад 2015 р.

Найбільшу частку становлять операції з реалізації товарів та надання послуг на ринки Європи (34 %), а найбільш масштабніше зменшення обсягів експорту відбулося до країн СНД (на 50,4 % менше експортувалося з України в період за січень–листопад 2015 р., ніж за аналогічний період 2014 р.). Найбільшими товарними позиціями, що експортуються з України за досліджуваній період (11 місяців 2015 р.), є продукція АПК та харчової промисловості (37,8 %), недорогоцінні метали та вироби з них (25,4 %), продукція машинобудування (10,3 %).

Щодо експорту послуг, то за 9 місяців 2015 р. найбільші обсяги експорту припадали на транспортні послуги, що займали 55,3 % від загального обсягу експорту, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 15,8 %, з переробки матеріальних ресурсів – 11,4 % та ділові – 8 %.

Аналізуючи основні показники операцій експорту та імпорту товарів і послуг, можна зробити висновок, що діяльність суб'єктів зовнішньої торгівлі доцільно характеризувати в розрізі таких статей балансу, як:

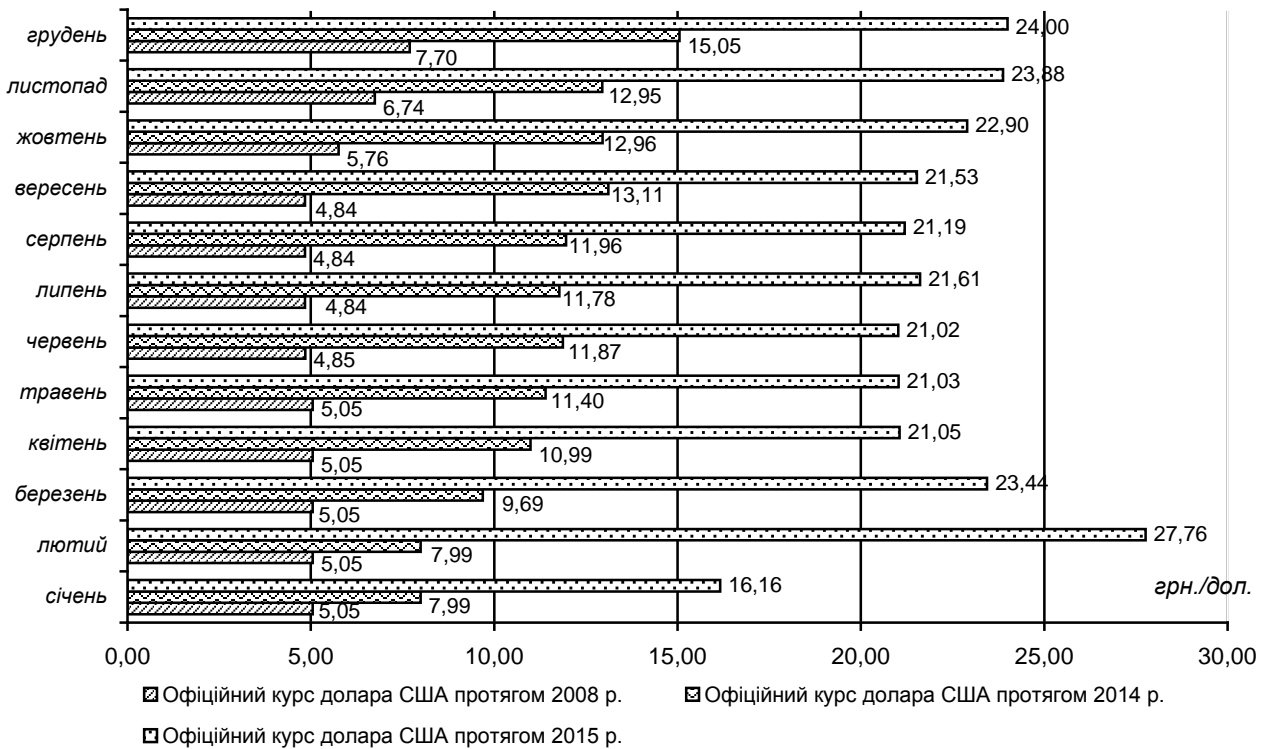
- грошові кошти в іноземній валюті;
- цінні папери в іноземній валюті;
- дебіторська заборгованість в іноземній валюті, пов'язана з операціями експорту;
- кредиторська заборгованість в іноземній валюті, пов'язана з операціями імпорту;
- кредити в іноземній валюті.

Нестабільність валютної системи країни негативно впливає на діяльність підприємств через коливання іноземних валют. У своїх наукових дослідженнях І.Мічула (Ireneusz Miciuła) [20, с. 70] аналізує, що валютні ризики викликані постійними коливаннями курсів іноземної

валюти на ринку. На валютні курси, в свою чергу, впливають багато чинників короткострокового та довгострокового характеру:

- економічні (відсоткові ставки, інфляція, платіжний баланс, монетарна політика, ВВП та інші);
- політичні (валютні режими, законодавство, фінансова політика та інші);
- спекуляції на валютному ринку і операції національних банків.

За останні п'ять років незалежності України відбуваються зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, що негативно впливає на валютний ринок (рис. 3).

Джерело: розроблено на підставі [1]

Рис. 3. Динаміка офіційного курсу долара США до гривні протягом 2008 р. та 2014–2015 рр.

Динаміка офіційного курсу долара США до української гривні протягом досліджуваних періодів є детермінантою негативного впливу змін валютного ринку на діяльність суб'єктів зовнішньої торгівлі. В таких умовах підвищується заінтересованість вітчизняних підприємств до застосування сучасних методів зниження впливу зміни валютних курсів на предмет їх діяльності на міжнародному ринку товарів і послуг. Тобто все більшої популярності набуває управління валютними ризиками.

Лех А. (Lech A.) під поняттям «управління ризиками» розуміє реалізацію політики, що пов'язана з ризиками на підприємстві та охоплює не лише ризики, які несуть небезпеку втрати чогось, але також дають шанс отримання прибутку від здійснення діяльності підприємством. Основною метою управління ризиками є покращання показників фінансових результатів та неотримання збитків. На практиці це реалізується у вигляді максимального обмеження ризику і забезпечення уникнення збитків. Управління ризиками можна трактувати як логічно впорядкований збір правил і принципів, які однозначно та постійно застосовуються в діяльності цілого підприємства [19, с. 63].

З метою отримання позитивного результату від управління валютними ризиками необхідно залучати додаткові фінансові, матеріальні та трудові ресурси або вилучати їх із загального процесу господарської діяльності. Вважаємо, що потребує уваги питання ідентифікації валютного ризику. Тому під час дослідження проаналізовано підходи до класифікації валютного ризику таких науковців, як: О.Ю. Шереметьєва [18], Л.В. Репа [12], В.В. Вітлінський та Г.І. Великоіваненко [2], А.В. Лукашов [10], А.А. Єфімов [6] та інші.

Отже, в досліджуваних працях виокремлено такі види валютного ризику: операційний, трансляційний (бухгалтерський), трансакційний (контрактний). Операційний валютний ризик супроводжує господарські операції та впливає на майбутні грошові потоки, виражені в іноземній валюті. Трансляційний валютний ризик виникає при консолідації звітності в материнських компаніях, що мають іноземні дочірні підприємства, тому даний вид ризику пов'язаний з особливостями бухгалтерського обліку активів і пасивів в іноземній валюті. Трансакційний ризик має визначені часові межі, які передбачені умовами укладеного договору, та пов'язаний з дебіторською і кредиторською заборгованістю в іноземній валюті. Трансакційні (контрактні) та операційні ризики об'єднують у групу економічних валютних ризиків, оскільки вони впливають на прибуток та конкурентоспроможність підприємства в результаті зміни валютного курсу. Ці види валютного ризику особливо небезпечні для суб'єктів господарювання країн зі слабкою національною валютою. На рисунку 4 наведено вплив виникнення різних видів валютних ризиків на діяльність підприємства та ідентифіковано зону підвищеного валютного ризику, що потребує застосування методів управління ризиками.

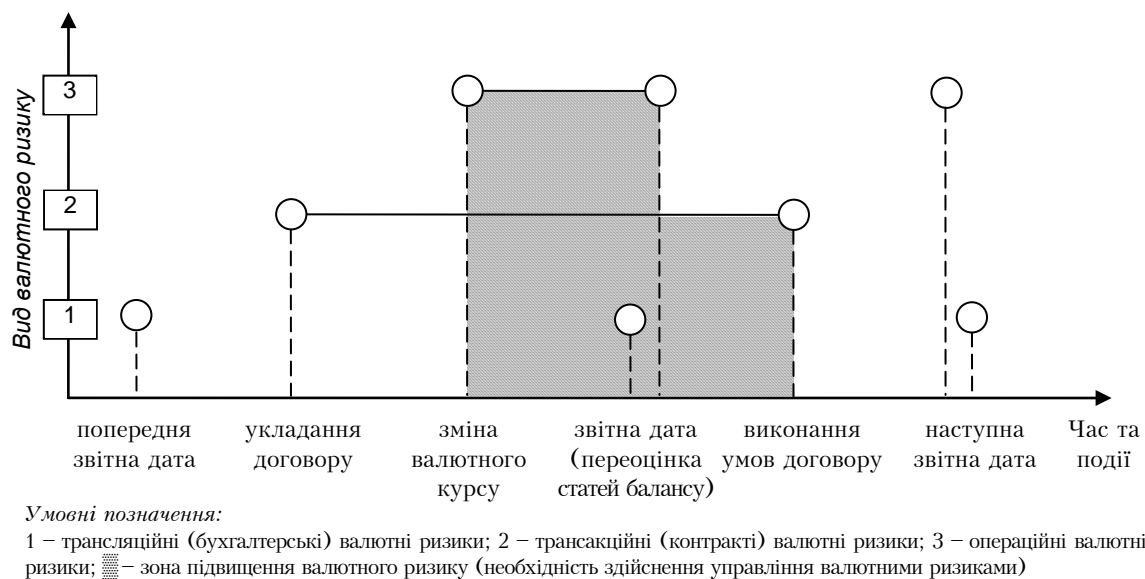

Рис. 4. Види валютного ризику: доцільність застосування методів управління валютними ризиками

Валютні ризики характеризуються зміною курсу іноземної валюти відносно національної. Тому трансляційні (бухгалтерські) валютні ризики виникають на звітну дату у разі зміни валютного курсу, порівняно з минулою звітною датою, не впливають на реальні грошові потоки, стосуються лише даних фінансової звітності та не потребують застосування особливих методів управління валютними ризиками. В свою чергу, трансакційні (контрактні) валютні ризики обмежені в часі (термін дії договору), тому управління ними пов'язане з умовами договору. Адже, якщо розрахунки за договором здійснюються до моменту зміни валютного курсу, то ризик не виникає і методи управління ним в такому випадку застосовувати недоцільно. Операційні валютні ризики впливають на грошові потоки, виражені в іноземній валюті, а отже, виникають, якщо підприємство здійснює операції в іноземній валюті. Тому на кожну звітну дату та дату здійснення розрахунків статті звітності в іноземній валюті мають переоцінюватися відповідно до положень чинного законодавства (П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»).

Операційні та трансакційні (контрактні) валютні ризики вимагають застосування методів управління з метою зниження негативного впливу ризиків на діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, обґрунтовано доцільність застосування методів управління валютними ризиками в розрізі ідентифікованих їх видів, враховуючи часовий аспект у діяльності суб'єкта господарювання. Наведені пропозиції можуть використовуватися на початковому етапі управління ризиками, що дозволить вчасно реагувати на зміни, що відбуваються в економічному середовищі та впливають на діяльність підприємств зовнішньої торгівлі.

Метою управління валютними ризиками суб'єкта господарювання є забезпечення реалізації стратегічних та тактичних цілей підприємства через збереження активів, адаптацію діяльності до змін внутрішнього і зовнішнього середовища, попередження, уникнення чи мінімізацію валютних ризиків при дотриманні балансу інтересів усіх зацікавлених сторін.

На підставі дослідження наукових джерел систематизовано методи управління ризиками (табл. 1), що вчені пропонують застосовувати з метою зменшення негативного впливу змін показників валютного ринку на діяльність та, зокрема, на фінансові результати суб'єктів господарювання.

Таблиця 1

Методи управління валютними ризиками в діяльності суб'єктів зовнішньої торгівлі: підходи в науковій літературі

Методи управління валютними ризиками	Фабочи Френк, Мані Стівен [15, с. 338], Шапкін А.С. [17], Маршалл Дж., Віпул Бансал К. [11, с. 185]	Долінський Л.Б. [5, с. 104]	Юда Е.В., Юда Ю.В., Мешкова Л.Л., Болотіна Е.Н. [14]	Глазирін А.Е., Куліков В.А., Юдін І.Е., Серіков П.Ю. [14, с. 39]	Землячова О.А., Савочка Л.С. [7, с. 53]	Гранатуров В.М. [3]	Чернова Г.В. [16]	Разом
Страховання	+	+ (ЗС)	+	+	+	+	+	7
Хеджування	+	+ (ЗС)	+	+	+	+		6
Диверсифікація	+	+ (ВС)	+		+	+		5
Лімітування	+	+ (ВС)	+		+	+		5
Розподіл ризику		+ (ЗС)	+		+		+	4
Самостраховання			+		+	+	+	4
Уникнення ризику			+	+	+		+	4
Передача ризику				+	+		+	3
Прийняття ризику					+		+	2
Створення резервів, запасів		+ (ВС)				+		2
Додаткової інформації		+ (ВС)	+					2
Використання внутрішніх фінансових нормативів					+			1
Об'єднання ризику					+			1

Умовні позначення: ВС – внутрішні способи, ЗС – зовнішні способи

Кожен вид методу управління валютними ризиками характеризується певними цілями та інструментами, за допомогою яких досягається певний результат. Найбільш поширеними методами управління ризиками є страхування, хеджування, диверсифікація і лімітування.

Проаналізувавши методи управління валютними ризиками, що наведені в таблиці 1, вважаємо, що розподіл, уникнення, передача, прийняття та об'єднання ризику є категоріями, які характеризують дії, що здійснюються для управління ризиками. В свою чергу, диверсифікація, страхування, хеджування, лімітування, створення резервів та використання внутрішніх фінансових нормативів є методами управління ризиками.

Перевагами здійснення управління ризиками для діяльності підприємства є:

- збільшення ймовірності досягнення цілей суб'єкта господарювання;

- удосконалення фінансової звітності щодо формування звітної інформації про ризики та методи управління ними;
- удосконалення організаційної структури в частині формування та функціонування відділу управління ризиками діяльності;
- зміцнення довіри інвесторів до підприємства та, як наслідок, збільшення інвестиційної привабливості не лише на рівні суб'єктів господарювання, але й на національному рівні;
- удосконалення механізму контролю діяльності;
- мінімізація збитків шляхом уникнення, попередження виникнення або зменшення негативного впливу ризиків на діяльність підприємства;
- оптимізація оподаткування через регулювання фінансового результату завдяки застосуванню методів управління ризиками;
- ефективне використання ресурсів підприємства;
- оперативна ідентифікація загроз і можливостей зовнішнього середовища та пристосування діяльності до змінних зовнішніх економічних умов.

В Україні нерозвиненість фінансового сектору економіки впливає на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання, адже вони не можуть використати існуючі на міжнародному ринку капіталу можливості для розвитку свого бізнесу.

Однак на початку 2015 р. відбулися позитивні зміни на фінансовому ринку для суб'єктів господарювання, в тому числі і для тих, які зацікавлені в управлінні валютними ризиками. Зокрема, запуск валютних ф'ючерсів на строковий ринок створив новий етап розвитку біржової торгівлі, що відіграє важливу роль для здійснення хеджування як одного з методів управління валютними ризиками суб'єктів господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічні операції.

На «Українській біржі» 25 лютого 2015 р. відбувся запуск ф'ючерсу на курс євро–долар США (ф'ючерси DE-3.15 і DE-6.15). Таке рішення було прийняте Біржовою радою «Української біржі» 19 лютого 2015 р. після отримання погодження НКЦПФР на впровадження торгів цими контрактами. Також «Українська біржа» 28 січня запустила торги новими ф'ючерсними контрактами на курс долар США–українська гривня (ф'ючерс DX-6.15) і на ціну однієї трійської унції афінованого золота.

Зважаючи на позитивні зміни в розвитку строкового ринку, що впливають на результативність застосування хеджування як методу управління валютними ризиками, необхідність введення валютних ф'ючерсів на фінансовий ринок України є обґрунтованою та доцільною з метою розвитку національної економіки (рис. 5).

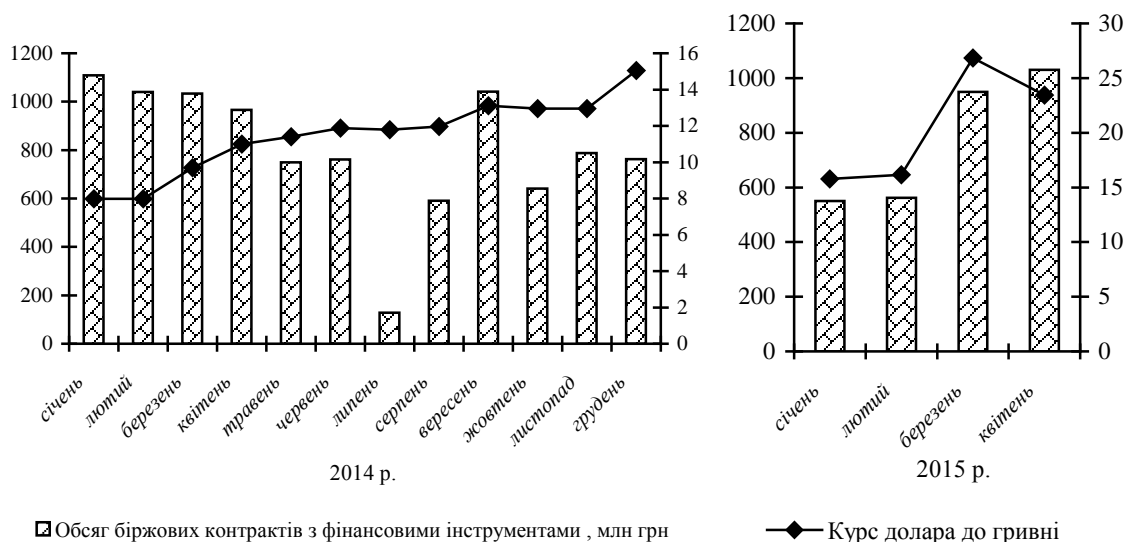

Рис. 5. Використання похідних фінансових інструментів та рівень валютного курсу протягом 2014 р. та за період січень–квітень 2015 р.

Як показав аналіз динаміки використання фінансових інструментів, заінтересованість вітчизняних суб'єктів господарювання почала зростати в 2015 р., однією з причин чого є здійснення управління валютними ризиками. Адже різкі коливання валютного курсу призводять до понесення значних збитків від операцій зовнішньої торгівлі. Застосування ф'ючерсних контрактів є перспективним напрямом розвитку системи управління підприємством незалежно від обсягів та видів діяльності. Адже даний метод управління передбачає перенесення частини валютного ризику на іншого суб'єкта господарювання, забезпечує стабільність валютних грошових надходжень (витрачання) та надає можливість прогнозування діяльності в коротко- та довгостроковій перспективі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі аналізу основних показників здійснення зовнішньої торгівлі вітчизняними суб'єктами господарювання обґрунтовано роль операцій експорту та імпорту в загальному економічному розвитку всієї країни. Адже зовнішньоекономічна діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання впливає на стан національної економіки. Зокрема, в Україні з початку 2015 р. спостерігається позитивний вплив сальдо експорту та імпорту на показник ВВП країни. Однак варто враховувати вплив негативної динаміки зовнішньоекономічних операцій, оскільки за 2015 р. значно скоротилися обсяги експорту до країн СНД, Європи та США.

Таким чином, у розрізі удосконалення розвитку вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розглянуто види валютних ризиків, що пов'язані зі здійсненням операцій експорту та імпорту. Ідентифіковано межі доцільності застосування методів управління валютними ризиками відповідно до видів ризиків, які виникають та мають негативний характер для діяльності підприємства. Також систематизовано методи управління валютними ризиками та визначено переваги їх застосування для діяльності підприємства.

Перспективами подальших досліджень є дослідження системи управління валютними ризиками в умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, та аналіз стратегій застосування методів управління валютними ризиками в діяльності як великих суб'єктів господарювання, так і підприємств малого й середнього бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Архив валютных курсов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/arch/?2015-12-31>.
2. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : учеб. пособие / В.М. Гранатуров. – М. : Дело и Сервис, 1999. – 112 с.
4. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
5. Долінський Л.Б. Фінансові обчислення та аналіз цінних паперів : навч. посібник / Л.Б. Долінський. – К. : Майстер-клас, 2005. – 192 с.
6. Ефимов А.А. Финансовые методы хеджирования валютных рисков на промышленных предприятиях / А.А. Ефимов // Вестник Удмуртского университета. – 2010. – Вып. 3. – С. 13–21.
7. Землячова О.А. Класифікація фінансових ризиків та методи їх зниження / О.А. Землячова, Л.С. Савочка // Фінанси, банки, інвестиції : наук. вісн. – 2012. – № 3. – С. 50–57.
8. Злупко С.М. Історія економічної теорії : навч. посібник / С.М. Злупко. – К. : Знання, 2005. – 719 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ualib.com.ua/b_101.html.
9. Зона вільної торгівлі Україна–ЄС почала діяти з 1 січня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/01/1/7042941/>.
10. Лукашов А.В. Международные корпоративные финансы и управление валютными рисками в нефинансовых корпорациях / А.В. Лукашов // Управление корпоративными финансами. – 2005. – № 1 (7). – С. 36–52.

11. *Маршалл Дж.* Финансовая инженерия: полное руководство по финансовым нововведениям / *Дж.Маршалл, К.Бансал Випул* : пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 784 с.
12. *Рена Л.В.* Управління валютним ризиком: політекономічний аспект : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки / *Л.В. Рена*. – Донецьк, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/11616/46/>.
13. Управление валютными рисками / *А.Е. Глазырин, В.А. Куликов, И.Е. Юдин, П.Ю. Сериков* // Наука и технологии. – 2012. – № 3. – С. 34–39.
14. Управление предпринимательскими рисками : монография / *Е.В. Иода, Ю.В. Иода, Л.Л. Мешкова, Е.Н. Болотина*. – 2-е изд. испр. и перераб. – Тамбов : Тамб. гос. техн. ун-т, 2002. – 212 с.
15. *Фабоци Ф.* Справочник по ценным бумагам с фиксированной процентной ставкой / *Ф.Фабоци, С.Мани*. – 7-е изд. ; пер. с англ. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – Т. 1. Основы. – 928 с.
16. *Чернова Г.В.* Управление рисками : учеб. пособие / *Г.В. Чернова, А.А. Кудрявцев*. – М. : ТК Велби ; Проспект, 2003. – 160 с.
17. *Шапкин А.С.* Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций : монография / *А.С. Шапкин*. – М. : ИТК «Дашков и К», 2003. – 544 с.
18. *Шереметьева О.Ю.* Правові основи регулювання валютних ризиків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / *О.Ю. Шереметьева*. – К., 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dissert.com.ua/content/244428.html>.
19. *Lech A.* Zarządzanie ryzykiem kluczem do stabilizacji / *A. Lech*. – Warszawa : wyd. Warszawski Instytut Bankowości, 2003.
20. *Miciuła I.* Współczesne metody i instrumenty zarządzania ryzykiem walutowym w przedsiębiorstwie / *I. Miciuła* // Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania. – № 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip28-2012/SiP-28-67.pdf.

References:

1. „Arkhiv valyutnykh kursov”, available at: <http://index.minfin.com.ua/arch/?2015-12-31>
2. Vitlins'kiy, V.V. and Velikoivanenko, G.I. (2004), *Rizikologiya v ekonomitsi ta pidpriemnitstvi*, KNEU, Kyev, 480 p.
3. Granaturov, V.M. (1999), *Ekonomicheskiiy risk: sushchnost', metody izmereniya, puti snizheniya*, Delo i Servis, Moskva, 112 p.
4. „Derzhavna sluzhba statistiki”, available at: www.ukrstat.gov.ua
5. Dolins'kiy, L.B. (2005), *Finansovi obchislennya ta analiz tsinnikh paperiv*, Mayster-klas, Kyev, 192 p.
6. Efimov, A.A. (2010), „Finansovye metody khedzhirovaniya valyutnykh riskov na promyshlennykh predpriyatiyakh”, *Vestnik Udmurtskogo universiteta*, Vyp. 3, pp. 13–21.
7. Zemljachova, O.A. and Savochka, L.S. (2012), „Klasyfikacija finansovykh ryzykiv ta metody i'h znyzhennja”, *Naukovyj visnyk: Finansy, banky, investyicii'*, № 3, pp. 50–57.
8. Zlupko, S.M. (2005), „Istorija ekonomichnoi' teorii' Navchal'nyj posibnyk”, Znannja, Kyev, 719 p., available at: http://ualib.com.ua/b_101.html
9. „Zona vil'noi' torgivli Ukraini-na-JeS pochala dijaty z 1 sichnja 2016 roku”, available at: www.euointegration.com.ua/news/2016/01/1/7042941
10. Lukashov, A.V. (2005), «Mezhdunarodnye korporativnye finansy i upravlenie valyutnymi riskami v nefinansovykh korporatsiyakh», *Upravlenie korporativnymi finansami*, № 1 (7), pp. 36–52.
11. Marshall, Dzh. and Vipul, K.Bansal (1998), *Finansovaya inzheneriya: polnoe rukovodstvo po finansovym novovvedeniyam*, per. s angl., INFRA-M, Moskva, 784 p.
12. Repa, L.V. (2008), *Upravlinnaya valyutnim rizikom: politekonomichniy aspekt: author's abstract*, Donets'k, available at: <http://avtoreferat.net/content/view/11616/46/>

13. Glazyrin, A.E., Kulikov, V.A., Yudin, I.E. and Serikov, P.Yu. (2012), «Upravlenie valyutnymi riskami», *Nauka i tekhnologii*, № 3, pp. 34–39.
14. Ioda, E.V., Ioda, Yu.V., Meshkova, L.L. and Bolotina, E.N. (2002), *Upravlenie predprinimatel'skimi riskami*, 2-e izd. ispr. i pererab., Tamb. gos. tekhn. un-ta, Tambov, 212 p.
15. Fabotstsi, F. and Mani, S. (2008), *Spravochnik po tsennym bumagam s fiksirovannoy protsentnoy stavkoy*, per. s angl., 7-e izd., T. 1, Osnovy, ООО «I.D. Vil'yams», Moskva, 928 p.
16. Chernova, G.V. and Kudryavtsev, A.A. (2003), *Upravlenie riskami*, TK Velbi, Prospekt, Moskva, 160 p.
17. Shapkin, A.S. (2003), *Ekonomicheskie i finansovye riski. Otsenka, upravlenie, portfel' investitsiy*, Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya «Dashkov i K», Moskva, 544 p.
18. Sheremet'eva, O.Yu. (2007), *Pravovi osnovi reguluvannya valyutnykh rizikiv: author's. abstract*, Kyev, available at: <http://disser.com.ua/content/244428.html>
19. Lech, A. (2003), *Zarządzanie ryzykiem kluczem do stabilizacji*, wyd. Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa.
20. Miciuła, I. (2012), „Współczesne metody i instrumenty zarządzania ryzykiem walutowym w przedsiębiorstwie», *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, № 28, available at: www.wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip28-2012/SiP-28-67.pdf

КСЕНДЗУК Валентина Віталіївна – кандидат економічних наук, асистент кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– обліково-аналітичне забезпечення управління валютними ризиками суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

– управління валютними ризиками в умовах міжнародної інтеграції.

E-mail: walentyna_ksiedzuk@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2016.